

УДК 373.291

Тетяна Пантюк, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СОЦІАЛІЗАЦІЯ В СІМ'Ї ЯК СУСПІЛЬНА ДЕТЕРМІНАНТА ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Визначено суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дитини до школи в умовах сьогодення; проаналізовано інститут сучасної української сім'ї як важливий чинник підготовки дитини до школи; на основі філософських, соціологічних, психологічних та педагогічних джерел узагальнено систему підготовки дитини до школи в умовах співпраці сім'ї та школи; визначено зміст та специфіку успішної соціалізації дитини у період підготовки її до систематичного шкільного навчання; проаналізовано функції батьків та педагогів-дошкільників на ґрунті пріоритетності суб'єкт-суб'єктної парадигми освіти.

Ключові слова: підготовка дитини до школи, суспільно-педагогічні детермінанти, зміст підготовки, сім'я, школа, батьки, педагоги-вихователі, дошкільний заклад, суб'єкт-суб'єктна парадигма освіти.

Літ. 13.

Татьяна Пантюк, кандидат педагогических наук,
профессор кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

СОЦИАЛИЗАЦИЯ В СЕМЬЕ КАК ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕТЕРМИНАНТА ПОДГОТОВКИ РЕБЕНКА К ШКОЛЕ

Проанализированы общественно-педагогические детерминанты подготовки ребенка к школе в условиях нынешнего времени; проанализирован институт современной украинской семьи как важный фактор подготовки ребенка к школе; на основе философских, социологических, психологических и педагогических источников обобщена система подготовки ребенка к школе в условиях сотрудничества семьи и школы; определено содержание и специфика успешной социализации ребенка в период подготовки его к систематической школьной учебе; проанализированы функции родителей и педагогов-дошкольников на почве приоритетности субъект-субъектной парадигмы образования.

Ключевые слова: подготовка ребенка к школе, общественно-педагогические детерминанты, содержание подготовки, семья, школа, родители, педагоги-воспитатели, дошкольное заведение, субъект-субъектная парадигма образования.

Tetiana Pantyuk, Ph.D. (Pedagogy), Prof. of
General Education and Pre-school Education Department,
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

SOCIALIZATION IN A FAMILY AS A SOCIAL DETERMINANT FOR PREPARING THE CHILD FOR SCHOOL

We analyze the social and educational determinants of preparation of a child for school in the contemporary conditions. In particular, the institute of a modern Ukrainian family is analyzed as an important factor when preparing a child for school. Basing on the philosophical, sociological, psychological and pedagogical sources, we generalize the system of training the child to the school under conditions when the family and the school cooperate with each other. We also analyze the content and specific features of successful socialization of children in the course of run-up to their systematic schooling. The functions of parents and pre-school teachers are analyzed basing on the priority of subject-oriented paradigm of education.

Keywords: training of children for school; social and educational determinants; content of training; family; secondary school; parents; teachers and educators; pre-school institutions, subject-oriented paradigm of education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Аналізуючи процес підготовки дитини до школи слід наголосити на важливості такої його складової як соціалізація особистості.

Вважаємо, що картина прилучення дитини до систематичного шкільного навчання не буде цілісною, якщо ми говоритимемо лише про навчання, виховання та розвиток особистості, хоч і заперечувати їхню гармонію і доцільність неможливо. Слід також наголосити на вагомості

соціалізації, оскільки власне остання у значній мірі залежить від тісної взаємодії родинного середовища, дошкільного закладу і школи.

Передовсім соціалізацію ми розглядаємо як прилучення дитини до цінностей суспільства та адаптацію дитини у ньому і вважаємо, що соціалізована сім'я та родина зможуть простіше реалізувати завдання підготовки дитини до шкільного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема соціалізації особистості, її механізми та способи реалізації пріоритетних завдань стали предметом розгляду українських учених, які розглядають зокрема: освітній простір як умову соціалізації (І. Авдєєва, Л. Михайлюк [1; 7]); сутність проблеми соціалізації особистості (А. Капська, І. Страцинська, Т. Кравченко [9; 11; 5]); зміст дефініцій “соціалізація”, “соціальне виховання” та “соціальна адаптація особистості” (А. Штефан, Л. Стадник [13]); освіти, навчання, виховання й соціалізацію як поняття й процеси (В. Андрущенко В. Рябенко, І. Страцинська [10; 6; 11]) тощо.

Метою нашої статті є визначення змісту та сутності соціалізації у сім'ї як суспільної детермінанти підготовки дитини до школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вчені розглядають соціалізацію індивіда як складний і багатофакторний процес, завжди необхідно враховувати об'єктивні і суб'єктивні детермінанти, які мають істотний вплив на формування особистості [5; 8; 13]. До об'єктивних детермінант відносять соціально-економічні, суспільно-політичні, соціокультурні умови життя суспільства і окремих соціальних інституцій (зокрема сім'ї), в яких відбувається становлення особистості.

До суб'єктивних детермінант слід віднести індивідуально-особистісні фактори, які визначають внутрішні мотиви життя особистості, специфіку її спілкування, діяльності, життєву мету, особливості характеру, темпераменту, здібностей тощо.

Можна стверджувати, що власне діяльність, спілкування та самосвідомість розкривають сутність соціалізації, її змістові та процесуальні аспекти. Функціональний аспект соціалізації характеризується на певному віковому етапі інститутами і механізмами соціалізації, серед яких сім'я займає особливо важливе місце.

Аналіз наукової літератури та життєвий досвід доводять, що життя сім'ї підпорядковується певним закономірностям і процеси її розвитку

можна класифікувати за певними критеріями. Серед них:

- спрямовані (ті, що визначають певну мету або тенденцію у своєму розвитку). У сім'ї це може бути тенденція здобуття певної освіти чи роботи для батьків і дітей, прагнення мати власне житло і певний життєвий матеріальний комфорт, тенденція до створення певних традицій праці та відпочинку членів родини, створення сімейного бізнесу тощо;

- не спрямовані, що мають епізодичний, несистемний, хаотичний характер). Серед них: сімейні конфлікти, несистемна участь членів сім'ї у громадських справах, політичних акціях тощо;

- зворотні, що викликають певні зміни у сім'ї. Наприклад, зміна у поведінці когось із членів сім'ї при втраті роботи, перехід дитини в інший навчальний заклад, вплив на виховання дитини інших членів родини (бабуся, дідусів), хвороба членів родини, (процеси, які викликають у системі певні зміни). Такі зміни можуть бути й радикальними, тобто такими, що порушують звичний ритм життя сім'ї, спричиняють позитивні чи негативні зрушення у її функціонуванні;

- незворотні – ті, які не можна повернути. Наприклад, дорослішання дітей, старіння батьків, тенденції до урбанізації;

- висхідні зміни передбачають розвиток сім'ї, що передбачає суттєві прогресивні зміни. Зокрема, народження дітей, якісні їх виховання й розвиток, ретельне виконання членами сім'ї своїх обов'язків, які визначають покращення добробуту і забезпечення її повноцінного функціонування тощо.

- низхідні викликають негативні зміни у житті сімейного інституту, можуть спричинити стан регресу. Наприклад, відсутність дітей у сім'ї, розлучення батьків, не підтримання здорового психологічного клімату у сім'ї тощо;

- лінійні зміни передбачають систематичний рух (прогресивний чи регресивний) у розвитку сім'ї та родини;

- циклічні або кругові зумовлюють повторення певних фаз розвитку сім'ї. Наприклад, народження кожної наступної дитини розширює діапазон спілкування між членами родини, змінює їхні функції та обов'язки.

Усі вони мають пряме і безпосереднє значення у процесі соціалізації дитини у сім'ї, особливо у період підготовки її до школи, коли максимально актуалізовані сенситивні періоди розвитку.

У сім'ї, як соціальному інституті, також відбуваються зміни, які за змістом класифікуються як:

- співробітництво;
- суперництво;

- конкуренція;
- конфлікт;
- пристосування.

Ці зміни відображаються на життєвому укладі сім'ї, спілкуванні між її членами, суттєво впливають на соціалізацію та виховання дітей.

Українські вчені визначають такі функції сучасної сім'ї:

- Економічна – накопичення матеріальних благ.
- Репродуктивна – дітонародження або відтворення населення.
- Виховна – здійснення первісної соціалізації дитини і виховання дітей аж до досягнення ними соціальної зрілості.
- Рекреативна – надання фізичної, матеріальної, моральної та психологічної взаємодопомоги, укріплення здоров'я, організація дозвілля членів сім'ї.
- Комунікативна – задовольняє потребу членів сім'ї у спілкуванні взаєморозумінні.
- Регулятивна – здійснює систему регулювання стосунків між членами сім'ї, в тому числі первісний соціальний контроль і реалізацію влади та авторитету.
- Феліцитологічна – прагнення особистого щастя [7, 64].

Наше дослідження також доводить, що функції сім'ї носять історичний (змінний) характер, оскільки на їхню сутність накладають відбиток суспільні процеси у різні історичні етапи життя сім'ї. Наприклад, якщо на початку ХХ століття українська сім'я виконувала виробничу функцію з огляду на вагомість натурального господарства, то сьогодні ця функція не є актуальною. Важливою функцією вважалася також освітня, бо відсутність обов'язкового навчання передбачала одержання елементарних знань у колі сім'ї, від батьків чи інших родичів. З обов'язковим запровадження початкової освіти в Україні ця функція поступово почала нівелюватися.

Причиною невиконання функцій сім'єю можуть бути політичні та соціально-економічні умови її життя; особистісні якості її членів, специфіка їхніх взаємин. Неблагополуччя у сім'ї породжує проблеми у розвитку, освіті та вихованні дітей. Особливо помітним це стає у період формування їхньої готовності до шкільного навчання.

Наголошуємо, що для успіху становлення особистості у період дошкільного дитинства особлива роль належить духовному спілкуванню, емоційній підтримці, створенню ситуації успіху, заохоченню дитини, урізноманітнення її діяльності, створення позитивного емоційного фону для навчання та дидактичних ігор тощо.

Принагідно зауважуємо, що сучасні навчально-

виховні заклади, зокрема початкова школа, не можуть забезпечити таких унікальних умов для емоційно-духовного життя особистості, якими володіє сім'я. Все ж вважаємо, що класно-урочна система вичерпала себе передовсім у сенсі успіху підготовки дитини до шкільного навчання та адаптації її до нових вимог систематичного навчання.

У дошкільні роки дитина найбільше ототожнює себе зі своєю родиною, сім'єю, передовсім із батьками; її емоційний світ майже цілком залежить від атмосфери в сім'ї. Успіх процесу підготовки дитини до школи залежатиме, передовсім, від загального ставлення сім'ї до освіти та навчання; цінностей сімейного життя, зокрема тих, що стосуються освіти й виховання; існуючих традицій у царині інтелектуального розвитку особистості; ритму родинного життя і питомої частки у ньому освітніх і виховних аспектів. Якщо сім'я уміє і прагне розвиватися, і удосконалюватися шляхом навчання, то і дитина має значні шанси успішно адаптуватися у сфері освітнього простору.

Важливо також визначити фактори, що найбільше впливають на успіх виховання та соціалізації в сім'ї. До них ми відносимо:

- співдіяльність – активну, творчу, ненав'язливу, таку, що демонструє шанобливе, партнерське ставлення до дитини;
- спільне змістовне й активне проведення часу;
- розумні батьківські вимоги, що сприяють розвитку дитини, її самостійності й розумінню самоцінності;
- емоційну підтримку та довіру, любов і повагу до дітей.

Висновки. Отже, сім'я – це суспільний інститут, де відбувається соціалізація дитини, засвоюються загальнолюдські норми, формуються ціннісні орієнтації, створюються перші стійкі враження про навколишній світ і людське суспільство. Соціалізація, це процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот. Особливо важливою вона є у сім'ї – головному інституті становлення особистості. Від її успіху залежить адаптація дитини до життя в інших спільнотах – школі, громаді, колективі. Успішно соціалізована дитина простіше адаптується до шкільного навчання, як цілком нового виду діяльності, який вимагає від неї значних зусиль. Соціалізацію особистості дитини-дошкільника слід розглядати як сходження від індивідуального до соціального, проте не слід забувати, що соціалізація передбачає індивідуалізацію, бо дитина приймає існуючі цінності вибірково, крізь призму своїх інтересів, світогляду, формуючи власні потреби, цінності.

1. Авдєєва І., Михайлюк Л. Освітній простір як умова соціалізації / І. Авдєєва, Л. Михайлюк // *Нова пед. думка*. – 2008. – № 2. – С. 3 – 5.
2. Кравець В.П. Психологія сімейного життя. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1995. – 696 с.
3. Кравченко Т. Феномен соціалізації та форми його прояву / Т. Кравченко // *Нова пед. думка*. – 2008. – № 2. – С. 53 – 56.
4. Кравченко Т.В. Життєві сценарії “сім’ї та їхній вплив на соціальний розвиток особистості” // *Педагогіка і психологія*. – 2002. – №2. – С. 61 – 67.
5. Кравченко Т.В. Особливості виховання та соціалізації дитини в сучасній сім’ї // *Шкільний світ*. – 2003. – №12. – С. 2 – 3.
6. Рябченко В. Освіта, навчання, виховання й соціалізація як поняття й процеси та межі осягнення ними особистості / В. Рябченко // *Вища освіта України*. – 2011. – № 1. – С. 46 – 54.
7. Семья: социальнo-психологическe и этическe прoблeмы: справочник. – К., 1989. – С. 64.
8. Соціалізація дитини в родині // *Дошкільне виховання*. – 2004. – №3. – С. 3 – 5.
9. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. / ред.: А.Й. Капська; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Логос, 2005. – 241 с.
10. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. / ред.: В.Л. Андрущенко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2007. – 249 с.
11. Страцинська І.А. Соціалізація та розвиток в житті особистості / І.А. Страцинська // *Наука і освіта*. – 2010. – № 9. – С. 131 – 134.
12. Хромова О.Л., Кравченко Т.В. Вчимося виховувати: Метод. рек. для занять з батьками учнів загальноосвітніх шкіл. – К.: Пед. думка, 1996. – 36 с.
13. Штефан А.В., Стадник Л.А. “Соціалізація”, “соціальне виховання” та “соціальна адаптація особистості” – провідні поняття соціально-педагогічної науки / А.В. Штефан, Л.А. Стадник // *Пробл. інж.-пед. освіти*. – 2009. – № 24/25. – С. 478 – 483.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2015

6 січня 2015 року

Навечір'я Різдва Христового

(у православних християн, греко-католиків).

Свято Христового Різдва належить до найбільших празників нашого церковного року. Тож свята Церква, маючи на увазі велич і значення цього празника, з року в рік готує своїх вірних до зустрічі з нашим Спасителем молитвою і постом.

Вершиною цього святкового приготування є навечір'я Різдва. Це день чування, молитви й посту. Має завітати гість із самого неба, тож треба гідно приготуватися до його приходу.

Святвечір має не тільки глибокі змістом церковні відправи, але передусім він багатий у нашому народі на повні символики обряди і звичаї, деякі з яких сягають ще дохристиянських часів.

Головне завдання родини в час святвечора це гідно приготувати себе і свою душу, свою хату і своє господарство до празника Христового Різдва. Господиня дому порається, щоб гарно прибрати хату всередині та надати їй святкового настрою. Найбільше часу вона присвячує приготуванню Святої вечері. Ця вечеря, хоч пісна, але багата, бо має аж 12 традиційних страв. Звідси і її назва – Багата кутя.

